

Afegint valor als sectors estratègics: El cas del sector agroalimentari

Gener 2014

Índex

1	Introducció: el sector agroalimentari	3
2	La singularitat del sector agroalimentari català	4
	2.1 L'agricultura	4
	2.2 Un territori complex	6
	2.3 Estratègies competitives contra l'adversitat	6
3	Escenaris emergents	8
4	Propostes per a la transformació del sector	9
	4.1 Optimitzar la superfície agrària	9
	4.2 Desenvolupament de les zones rurals amb dificultat.....	10
	4.3 Atenció als aspectes mediambientals.....	11
	4.4 Guanyar dimensió.....	11
	4.5 Noves oportunitats de negoci.....	12
	4.6 Millorar la comercialització	12
	4.7 Enfortir les empreses.....	13
	4.8 R+D.....	13
	4.9 Simplificació administrativa.....	14
	4.10 Millorar la imatge i percepció públiques.....	14
4	Annexos:	
	I. Dades bàsiques de l'agroalimentació a Catalunya	15
	II. Principals tipus d'agricultura a Catalunya	22

1. Introducció

El sector agroalimentari inclou el conjunt d'activitats relatives al sector primari (agricultura, avicultura, ramaderia i pesca) i a la indústria agroalimentària (indústria càrnia; elaboració i conservació del peix; preparació i conservació de fruites i hortalisses; fabricació d'olis i greixos; indústria làctia; fabricació de productes de molinaria; fabricació de productes per a l'alimentació animal; indústria vinícola i d'altres begudes alcohòliques i la indústria de begudes no alcohòliques). Per tant, el sector agroalimentari aglutina part del sector primari (que transforma recursos naturals en productes primaris no elaborats) i secundari (que transforma els productes primaris en aliments). Els productes del sector agroalimentari arriben al sector terciari, que en fa la comercialització.

Es tracta d'un sector poc conegut. Tot i així, avui el sector agroalimentari és el primer sector productiu de Catalunya (excloent la construcció), representa el 3,61% del PIB i és el primer clúster agroalimentari d'Europa¹, seguit de la Llombardia i Dinamarca.

Si al sector agroalimentari li afegim la comercialització i la restauració, més les parts lligades a l'agroalimentari de sectors com el farmacèutic (medicaments veterinaris), químic (adobs i fitosanitaris), béns d'equip per al sector i derivats del petroli (envasos i embalatges d'aliments), podem comprovar que es tracta d'un dels motors de l'economia catalana.

És un sector amb un potent paper anticíclic ja que en aquests anys difícils ha estat capaç de sostenir la producció, de destruir poca ocupació (durant la crisi els llocs de treball s'han reduït un 4%, que és molt menys que el 20% del conjunt industrial), d'augmentar les exportacions (han augmentat un 22,7% de 2007 a 2012) i assolir una taxa de cobertura (relació Exportacions/Importacions que ha arribat al 98,81% el juliol de 2013).

Al llarg dels darrers anys, la crisi i les relacions asimètriques dels mercats han contribuït a una pèrdua de rendibilitat de les explotacions agràries a Europa.

Un factor que hi ha incidit és la força creixent de les grans empreses de distribució alimentària i l'augment del pes de les marques blanques, que forcen els preus a la baixa. Això es veu agreujat per la petita dimensió de la majoria de les empreses agroalimentàries.

¹ Peix, J. (2008): *Catalunya primer clúster agroalimentari d'Europa*, Generalitat de Catalunya. Observatori de Clústers d'Europa (2012). Stockholm School of Economics (www.clusterobservatory.eu)

Però més enllà de la crisi econòmica, el món té al davant importants reptes alimentaris i un augment progressiu de l'exigència molt centrada en dos factors principals que es condicionen mútuament i que incrementen els costos de producció: seguretat alimentària i benestar animal. I també afrontem més riscos² que generen tensions en el sector agroalimentari per l'escassetat de recursos bàsics (energia, terra i aigua, entre d'altres) i pels problemes mediambientals, amb el canvi climàtic com a nou tema de dimensió global. Abordar aquests reptes requereix trobar un equilibri adequat entre generació de riquesa econòmica, satisfacció de les necessitats alimentàries de la població i sostenibilitat de les actuacions. Per tant, el nou escenari de futur exigeix redefinir objectius i estratègies.

2. La singularitat del sector agroalimentari català

2.1. L'agricultura

El sector agroalimentari compta amb una sèrie de característiques que el fan singular. Per una banda, proveeix productes de primera necessitat i, per tant, és un sector amb una demanda fortament inelàstica. Per altra banda, l'oferta és erràtica en dependre de factors poc previsibles com la climatologia o les plagues. Això explica que es tracti d'un sector amb grans incerteses i molt volàtil³. A tall d'exemple, es pot esmentar que el pagès ha de prendre decisions sobre els productes a sembrar sense saber quina serà la producció obtinguda ni el seu preu de venda unitari.

Per tal de minimitzar la volatilitat i els seus efectes s'han anat implementant mecanismes d'estabilització de preus tals com estocatges reguladors o els mercats de futurs, els preus garantits i també suports directes a la producció i a l'exportació.

Entre aquests suports cal destacar la Política Agrària Comuna (PAC)⁴ de la Unió Europea, que té per objectius garantir el proveïment alimentari a la població, estabilitzar els preus i moderar-los, en tractar-se d'un producte bàsic; i garantir als agricultors una renda equitativa.

² Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (2013) *Indicadors del sector agroalimentari. Balanç 2012*. Generalitat de Catalunya.

³ REGUANT, F. (2012) *Preus, rendibilitat agrària i polítiques de regulació*. Quaderns Agraris 32. Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA). Barcelona.

⁴ VILADOMIU, L. i ROSELL J. (2012) *Cinquanta anys de PAC*. Quaderns Agraris 32. Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA). Barcelona.

La PAC que es va posar en marxa l'any 1962, en moments d'escassetats i grans fluctuacions en els preus, ha anat assolint els objectius proposats. Però després de molts anys de producció amb excedents (cereals, llet en pols, mantega, carns, etc.) el suport a l'agricultura es veu sovint com a una despesa innecessària. A més, els tercers països sempre han vist la PAC com una forma de proteccionisme amb l'efecte d'exportar la volatilitat a fora de la Unió Europea. En defensa de la PAC, cal no oblidar que el destinatari final de l'ajut no és l'agricultor sinó el consumidor i la societat en general en forma d'estabilitat i accés a preus moderats a l'alimentació. A més, la reforma de la PAC de 2003 va suprimir la connexió entre ajudes i producció a fi d'evitar que les decisions sobre producció es fessin en funció dels ajuts. Ara, els agricultors reben un ajut a la renda que es calcula en funció del compliment de determinades normes de respecte del medi ambient, seguretat alimentària i de benestar animal. D'aquesta manera, es fomenta la competitivitat de les explotacions i la qualitat dels productes. A partir del 2014, la nova PAC introdueix canvis amb l'objectiu de millorar la sostenibilitat ambiental de l'agricultura, augmentar l'ocupació i l'R+D, entre d'altres.

Aquests anys de sobreproducció han estimulat moviments, des de la societat urbana, competitiu sobre els recursos naturals i l'ús del sòl. Alhora l'activitat agrària ha estat posada en qüestió des del punt de vista mediambiental i sanitari.

Un altre efecte de la PAC és que ha generat la imatge que es tracta d'un sector subsidiat en excés. Malgrat aquesta imatge, convé recordar que el 80% de la producció agrària no està subvencionada⁵. De fet, des de la seva incorporació a la UE, Catalunya, com a regió europea, és contribuïdora neta al pressupost de la Unió. Entre el 2007 i el 2011, Catalunya va acumular un dèficit de 1.355 milions d'euros representatius d'un 0,69% del PIB⁶. Dels fons europeus que arriben a Catalunya en diferents programes 315 milions provenen de la PAC⁷.

⁵ COLL, D. (2011) *L'agricultura de Catalunya, sector estratègic*. Col·legi Oficial d'Enginyers Tècnics Agrícoles de Catalunya.

⁶ DEPARTAMENT D'ECONOMIA I CONEIXEMENT (Setembre 2013) *Balança de Catalunya amb la Unió Europea*.

⁷ UNIÓ DE PAGESOS (2012) Informe sobre la Política Agrària Comuna.

2.2. Un territori complex

El territori⁸ català no facilita una activitat agrària competitiva. El 68,3% del territori és superfície forestal⁹ poc explotada. S'estima que cada any es produeixen 2,1 milions de tones de biomassa de les quals només se n'aprofiten 600.000, amb el consegüent risc d'incendi associat.

Alhora, cal remarcar que el 30% del territori és superfície protegida¹⁰, de la qual prop de 40.000 ha corresponen a l'àrea inicialment prevista per al regadiu Segarra Garrigues. Aquest canal preveia inicialment unes 100.000 ha de superfície regable que varen quedar finalment en 60.000 ha a causa de la qualificació de 40.000 ha com a ZEPA (Zones d'Especial Protecció per a les Aus). En aquest sentit, Catalunya, en comparació amb els països europeus, és el tercer en major superfície protegida després d'Eslovènia i Bèlgica. De tota manera, a causa de la baixa adhesió dels propietaris de les zones regables, les hectàrees que s'aprofiten actualment són poc més de 3.000.

Diferents agricultures

La tecnologia ha fet grans progressos cap a la moderació dels condicionants físics, però els rendiments segueixen estant estretament vinculats al medi natural i al tipus d'agricultura. A efectes operatius, podem distingir tres realitats en l'agricultura catalana: l'agricultura competitiva, l'agricultura en dificultat i l'agricultura periurbana (vegeu annex 2). Les tres agricultures són realitats molt diferenciades que requereixen estratègies ben diferenciades per tal de millorar les seves perspectives.

2.3. Estratègies competitives contra l'adversitat

Malgrat les limitacions exposades, Catalunya ha aconseguit desenvolupar una activitat agroalimentària important i competitiva. La posada en regadiu d'àmplies superfícies i l'aposta per productes de qualitat, formen part d'aquestes estratègies. Però mereix una especial referència l'opció que ha fet possible l'important clúster carni-ramader.

⁸ Font: IDESCAT. Generalitat de Catalunya.

⁹ De les 3.209.204 hectàrees que té Catalunya, el 63,8% és superfície forestal, el 3,4% són àrees sense vegetació, el 18,6% són conreus de secà, el 8,2% són conreus de regadiu i el 6,2% restant és territori urbanitzat i infraestructures (IRTA, 2013).

¹⁰ El sistema d'àrees protegides de Catalunya se sustenta en una xarxa de 165 espais d'especial valor ecològic, que estan protegits pel Pla d'espais d'interès natural (PEIN), amb una superfície equivalent al 30% del territori català, aproximadament. Dins aquests espais, els anomenats espais naturals de protecció especial disposen d'un nivell de protecció superior, sota les figures de parcs nacionals, parcs naturals, paratges naturals d'interès nacional i reserves naturals.

En aquest cas, l'estratègia seguida ha estat comprar la terra i l'aigua que no disposava en forma de gra (cereals i soja) per transformar-lo en un producte de més valor afegit (la ramaderia intensiva) que no es veïés afectat pels condicionants naturals.

Aquesta ha estat una aposta intel·ligent, entre les possibles, per garantir la permanència de l'activitat agrària al territori i per assolir una balança comercial agroalimentària quasi equilibrada en termes monetaris, si bé basada en una estructura d'exportacions i importacions totalment diferenciada.

Així, Catalunya importa cereals, soja i llet i exporta carn, fruita fresca, vi, cava i oli. Així, mentre que la balança alimentària global està pràcticament equilibrada, hi ha forts desequilibris entre els sectors agrícoles, ramaders i de transformació industrial. En concret, el grau d'autoprovèiment agrícola és aproximadament del 40%¹¹, una dada que expressa fragilitat, ja que l'important clúster carni-ramader, depèn d'uns inputs (cereals, soja, etc.) que cal importar en bona part en uns mercats cada cop més tensos i a uns preus amb tendència creixent.

Un repte afegit és el del tractament adequat dels residus (purins...) que genera aquesta activitat, i per tant assegurar l'aplicació de les mesures preventives i correctores que en garanteixin la sostenibilitat.

En moments de gran adversitat, com a la Catalunya de finals del segle XIX amb els estralls de la fil·loxera, la fórmula cooperativa va donar molt bons resultats. En d'altres països l'enfortiment del sector agroalimentari s'ha aconseguit per la via del cooperativisme (Canadà, França, Itàlia...).

A Catalunya, tot i que s'han produït avenços destacables i reconeguts, encara queda molt per fer en aquest terreny per tal d'enfortir les cooperatives, crear cooperatives fortes de segon grau per a la I+D, l'aprovisionament, la comercialització i la internacionalització.

¹¹ Font: DAAM. Generalitat de Catalunya

3. Escenaris emergents

Parlar avui d'agricultura i d'alimentació no es pot fer sense fer referència al nou escenari emergent¹². Un escenari amb major escassetat de recursos naturals, minerals i combustibles fòssils. Amb reptes mediambientals molt rellevants, entre ells el canvi climàtic presidint les preocupacions i posant majors dificultats a la via de les solucions. Amb tensions oferta-demanda d'aliments per raó del desenvolupament econòmic de cada cop més països, amb els lògics canvis en les seves dietes, més proteíniques i molt més exigents en sòl agrícola per produir-los, amb més població mundial i amb els biocarburants com a competidors de sòl agrícola. En resum, estem en un escenari cada cop més complicat¹³.

Com a resultat d'aquestes tensions, s'està produint una forta volatilitat en els preus dels aliments bàsics amb conseqüències directes en l'estabilitat econòmica, social i política i en la seguretat alimentària mundial. Alhora, hi ha més pressió sobre el sòl agrícola (Xina i Aràbia Saudita estan comprant terra arreu) i les exigències mediambientals són cada cop més ineludibles.

No es tracta de problemes de futur sinó del present. Per exemple, les altes temperatures a l'estiu de 2010 a Rússia varen provocar la pèrdua de la collita de blat i de retruc uns preus que es varen doblar. Pocs mesos després, a Tunísia i a Egipte s'iniciava una revolució que tenia causes profundes però un detonant era el pa, que havia doblat el preu.

La FAO, davant dels reptes de l'increment de població (es preveu una població total de més de 9.000 milions el 2050) i del desenvolupament dels països emergents i menys desenvolupats, planteja multiplicar la producció alimentària un 70% fins al 2050 per poder fer front a la nova demanda¹⁴. Però, alhora, la FAO indica que, per assolir aquest objectiu, el 80% de l'increment proposat haurà de provenir de l'augment de la productivitat de les terres. A aquesta proposta la FAO li posa nom: intensificació sostenible¹⁵. Lema que comporta l'aplicació de dues eines: la tecnologia i el regadiu.

¹² IFPRI (2013) *2012 Global food policy report*. International Food Policy Research Institute.

¹³ OECD-FAO (2013) *Agricultural Outlook 2013-2022*

¹⁴ FAO (2009). *Declaración de la Cumbre Mundial sobre la Seguridad Alimentaria*. Roma.

¹⁵ FAO (2012). *Invertir en la agricultura para construir un futuro mejor*. Col. El estado mundial de la agricultura y la alimentación. Roma.

La situació esdevé encara més tensa si hi afegim els reptes energètics i el problema del canvi climàtic, on el sector agroforestal hi té molt a dir¹⁶.

Efectivament, energia, aigua i sòl agrícola són les claus per abordar el desenvolupament al llarg del segle XXI, un desenvolupament sostenible que forçosament haurà de basar-se en els recursos renovables. La tecnologia i molt particularment la biotecnologia ens ha d'ajudar a trobar solucions però el que és indubtable és que les estratègies de desenvolupament que s'empenguin hauran d'incorporar l'objectiu d'aprofitar al màxim els recursos naturals existents i de maximitzar l'eficiència del seu ús.

Ens trobem davant del segle que ha de fer front a la transformació radical dels sistemes energètics i ha d'avançar en la incipient revolució biotecnològica amb l'horitzó d'un món sostenible, reptes tots ells en els quals els recursos biològics gestionats pel món agroalimentari estan cridats a jugar-hi un paper important.

4. Propostes per a la transformació del sector

Per fer front als reptes exposats es fan diverses propostes:

4.1. Optimitzar la superfície agrària

Planificar l'espai agrari: Cal planificar el desenvolupament territorial tenint present la importància del sòl agrari com a actiu estratègic i no com a reserva d'espai urbà, sotmès a l'especulació a partir d'expectatives de futura urbanització.

Concentració parcel·lària: Cal augmentar les mesures de foment de la concentració parcel·laria a fi que les explotacions guanyin dimensió i puguin ser més eficients. No són actuacions exemptes de complexitat pels conreus preexistents en les parcel·les afectades, l'existència de microclimes, tipologies del sòl, etc. L'agrupació d'explotacions que facilitin una operativa conjunta va en la mateixa direcció.

¹⁶ SEBASTIÀ, M.T.; LLURBÀ, R.; PLAIXATS, J; DOMINGUEZ, G. i LLOVERAS, J (2010) *Agricultura, ramaderia i silvicultura* a LLEVOT, J.E. Segon Informe sobre el canvi climàtic a Catalunya. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

Potenciar el regadiu: Cal augmentar les superfícies de regadiu i millorar l'eficiència dels regadius existents¹⁷ fomentant l'adhesió dels propietaris de les zones regables i promovent tecnologies eficients que maximitzin l'aprofitament dels recursos hídrics disponibles i en minimitzin el consum. També cal replantejar el canal Segarra-Garrigues per tal d'augmentar la superfície regable i revisar els potencials d'àrees regables avui limitades per zones ZEPA (Zones d'Especial Protecció per a les Aus). La premissa en la presa de decisions ha de venir donada per una ponderació adequada dels criteris d'eficiència econòmica –irrenunciables en el cost d'oportunitat de qualsevol infraestructura–, i dels factors d'equilibri territorial i mediambiental. En definitiva, cal avaluar el balanç econòmic i social.

Recuperar espais agrícoles: Cal facilitar el retorn productiu d'àrees avui abandonades que poden guanyar nou sentit al si d'estratègies renovades de desenvolupament rural, per raó d'uns preus més remuneradors.

Protegir l'espai agrari: Cal una planificació integral que valori la importància estratègica per raons socioeconòmiques del sòl agrari, especialment el més fèrtil. També cal potenciar l'espai agrari periurbà articulant-lo com a part imprescindible de la ciutat.

Millorar la gestió forestal: Es tracta de fer front al canvi climàtic, minimitzar el risc d'incendis i l'erosió del sòl, rendibilitzar els recursos i fomentar el turisme. Per això, cal aprofitar més el bosc produint fusta i biomassa. Mesures a potenciar serien els programes de desenvolupament forestal amb col·laboració publicoprivada i contractes programa amb associacions de propietaris forestals que posen en valor l'atractiu i bellesa paisatgística dels boscos i el territori –potenciant sinergies amb el sector del turisme–, faciliten una gestió d'aquest territori amb criteris de llarg termini i permeten un aprofitament sostenible a través, per exemple, de plantes de producció d'electricitat a partir de calderes de biomassa. També poden ser efectives mesures de foment del pagament per serveis d'ús públic, pasturatge, etc. Aquestes mesures poden contribuir a crear llocs de treball.

4.2. Desenvolupament de les zones rurals en dificultat

Cal mantenir un territori viu amb activitat agrícola i forestal rendible. En aquest sentit, cal impulsar les estratègies que permetin guanyar valor.

¹⁷ ANGLÈS, J. (2013) *El Pla de regadius de Catalunya*. Quaderns Agraris 34. Institució Catalana d'Estudis Agraris. Barcelona.

Exemples d'estratègies a promoure serien l'oferta de productes de més valor afegit (agricultura ecològica, denominacions d'origen, marques...), reduir costos en la cadena de distribució fomentant els mercats de proximitat o l'oferta de serveis turístics, esportius i mediambientals.

Això fa imprescindible millorar les comunicacions terrestres i digitals que facilitin l'acostament d'aquestes àrees als grans centres urbans.

4.3. Condicions mediambientals i agropecuàries

Les decisions que considerin l'impacte mediambiental s'han de prendre amb una visió interdisciplinària que permeti un equilibri raonable entre els riscos mediambientals i els objectius d'eficiència, generació de riquesa, desenvolupament rural i l'equilibri territorial.

Cal una actuació més decidida vers la gestió mediambientalment eficient dels residus ramaders, amb una opció clara per la generació i utilització del biogàs i, d'altra banda, el foment de les pràctiques i les tecnologies de conreu que facilitin la conservació i millora de la fertilitat dels sòls i afavoreixin l'impacte en el CO₂ dels sòls agrícoles.

Cal garantir la traçabilitat de la producció per millorar la comercialització i el control de malalties; i fer més èmfasi en el benestar animal en línia amb les noves tendències internacionals.

4.4. Guanyar dimensió

Augment de la dimensió empresarial: Per tal de millorar la productivitat i els costos és imprescindible augmentar la dimensió¹⁸. Per això, cal fomentar la concentració d'indústries agroalimentàries. En aquest sentit, es necessari escurçar i agilitar els procediments de concentració sincronitzant procediments connexos, com el laboral i el fiscal. També cal eliminar les penalitzacions (mercantils, laborals, fiscals...) a l'augment de dimensió.

Integració vertical: Cal promoure la integració vertical per tal d'augmentar el valor afegit de les empreses agroalimentàries i la seva especialització.

¹⁸ Vegeu CAREC (2011): *La dimensió empresarial a Catalunya. Situació, conseqüències, determinants i propostes*.

Aliances: El foment de les aliances entre productors i entre fabricants, o entre empreses dels dos col·lectius, pot ajudar a millorar la capacitat de negociació amb els grans distribuïdors i competir millor amb les marques blanques.

Enfortir el sector cooperatiu: Les cooperatives són una via per guanyar dimensió i assumir els nous reptes de les explotacions agràries sense perdre la força d'un teixit productiu molt diversificat. Per tal de gaudir d'economies d'escala en I+D, aprovisionaments, producció, administració, comercialització i internacionalització, cal fomentar el cooperativisme i accelerar els processos d'integració de cooperatives i les cooperatives de segon grau. Aquest foment s'ha de fer amb la legislació, actuacions en el sistema educatiu i els ajuts financers.

4.5. Aprofitar les noves oportunitats de negoci

Les noves tendències en el consum alimentari representen oportunitats que cal aprofitar. Cal impulsar l'agricultura ecològica, els aliments saludables, els aliments com a factor cultural i els plats precuinats, entre d'altres.

Cal estimular les sinergies entre turisme, agricultura i indústria agroalimentària (agroturisme, enoturisme, oleoturisme i turisme relacionat amb la pesca). També cal aprofitar el posicionament i prestigi assolits pel sector gastronòmic del país amb alguns dels millors restauradors del món que juguen un paper prescriptor de primer ordre pel que fa als productes de proximitat, projectant l'associació al concepte de marca de qualitat.

4.6. Millorar la comercialització

Fomentar l'interès en productes del país: La promoció dels productes de denominació d'origen i els productes de proximitat pot millorar la imatge de la producció pròpia i la seva comercialització.

Orientació al mercat i als consumidors: És imprescindible arribar amb més valor afegit i amb el mínim –en el sentit de l'estrictament necessari– cost d'intermediació al consumidor final. Mesures que poden ajudar són la venda directa, les agrobotigues, els productes de proximitat, la diferenciació de productes, l'enfortiment d'estratègies comercials integrades de les cooperatives i l'aposta per marques pròpies i denominacions d'origen.

Cal millorar el coneixement de bones marques de dimensió mitjana que, tot i ser reconegudes en els seus nínxols de mercat, tenen recorregut per a ser més valorades.

En alguns productes, com la carn fresca, per exemple, cal invertir en marques potents que reforcen la procedència del país. Això exigeix aprofundir en elements diferenciadors que aportin avantatges competitius (qualitat, gust, traçabilitat, comoditat o presentació, per exemple).

Es tracta, per tant, d'una estratègia híbrida que combina la potenciació dels productes de proximitat amb els productes de més valor afegit –indústria transformadora– amb marques potents que han d'aspirar a ser apreciades en mercats llunyans.

Internacionalització: Els mercats alimentaris són globals si bé amb un fort component local. Per això, cal donar suport a les polítiques que estenguin la penetració i valoració per la seva qualitat dels productes agroalimentaris catalans arreu del món a partir d'algunes icones representatives (cava, oli arbequina, cuina catalana...) i aprofitant l'impuls de les nostres multinacionals i el turisme. Cal considerar la capacitat exportadora com el millor índex de competitivitat.

4.7. Enfortir les empreses

Gestió empresarial: Seguir apostant per la formació i pel foment de les millors pràctiques en la gestió empresarial a les explotacions agràries. Cal aprofitar més les TIC per millorar la gestió de la producció i de la traçabilitat dels productes.

Capitalització: Les empreses del sector tenen un nivell baix de capitalització i això pot frenar l'augment de la dimensió. Cal potenciar mesures que incentivin la capitalització. Sobre aquesta qüestió el CAREC ja ha fet suggeriments en altres documents (per exemple, utilitzant incentius fiscals, entre d'altres instruments) que cal tenir en compte. També es pot actuar sobre la cultura financera de les empreses, amb iniciatives de col·laboració publicoprivades en la línia de la proposta que s'incorpora al final d'aquest document.

4.8. R+D

La globalització i els canvis en les tendències dels consumidors fan necessari innovar en processos i productes. L'R+D ha de jugar un paper clau per tal de millorar la sostenibilitat reduint el volum de matèries primeres utilitzades i minimitzant els impactes negatius en el medi ambient. També ha de contribuir a millorar la competitivitat per la via de la reducció de costos i de la diferenciació dels productes.

Cal aprofitar que tenim un important clúster tecnològic públic i privat i per això és imprescindible augmentar els recursos destinats a la recerca, i així assolir masses crítiques. Una de les eines ha de ser la recerca integrada liderada per l'IRTA (Institut de Recerca i Tecnologia Alimentàries) de la Generalitat de Catalunya i els centres de recerca universitària que formen un potent nucli científic.

Cal seguir en la línia que la recerca acadèmica estigui més alineada amb les necessitats del sector i del país. Prioritzar la col·laboració publicoprivada pot maximitzar l'impacte de la recerca en el valor afegit generat pel sector agroalimentari.

4.9. Simplificació administrativa

A l'Administració pública segueixen vigents procediments que incrementen els terminis i els costos de tramitació a les empreses. Cal revisar-los, abordant el fons i les causes que impedeixen millorar-los.

4.10. Millorar la imatge

Reforçar la informació real sobre el sector agroalimentari de Catalunya i valorar la importància d'aquest sector davant de la societat catalana i davant els reptes estratègics actuals, com a sector competitiu i clau per al nostre desenvolupament.

Explicar de forma rigorosa la complexitat i els esforços (controls, etc.) que es realitzen per garantir la sanitat alimentària i el benestar dels animals.

Cal abordar a nivell de tota la societat la problemàtica del malbaratament alimentari.

Annex 1. Dades bàsiques de l'agroalimentació catalana

A.1. Producció agrària

Catalunya, a diferència d'Espanya i d'Europa, és des del punt de vista agrari un país fonamentalment ramader. El seu model productiu es basa en la ramaderia intensiva on compta amb una elevada eficiència productiva a partir del seu model organitzatiu de la integració. A tall d'exemple, es pot esmentar que cada any se sacrifiquen uns 15 milions de porcs (11% de tot Europa) i uns 200 milions de pollastres. Tot i així, té destacades produccions en fruita fresca, cereals i vinya, planta ornamental, entre altres.

La figura 1 mostra el repartiment de la producció.

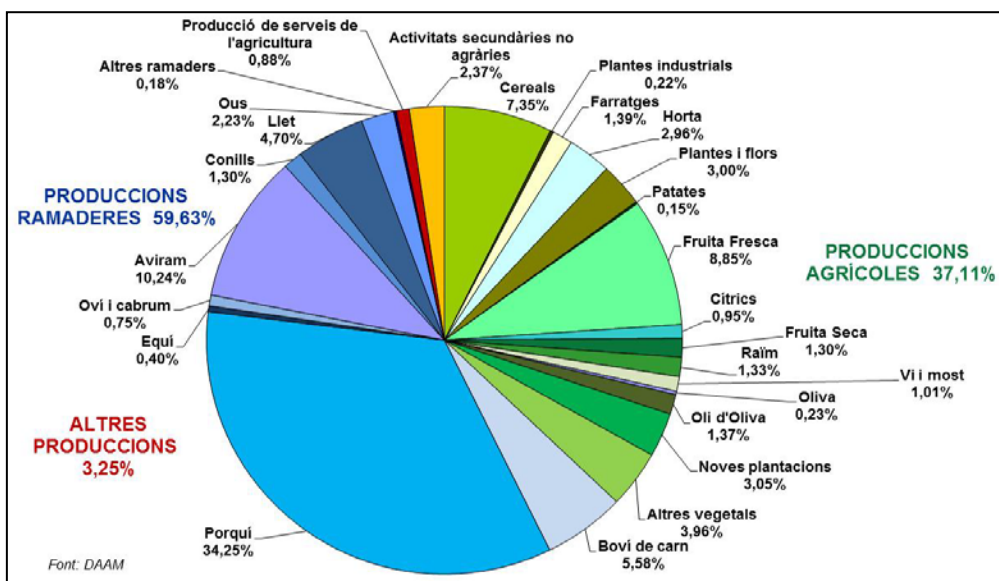

Figura 1. Producció agrària catalana 2011 (Font DAAM)¹⁹

A.2. Producció pesquera

A diferència de l'agricultura, el subsector de la pesca té tendència a la baixa. Està compost per 1.039 embarcacions. L'any 2011 les captures van tenir un valor en llotja de 120 milions d'euros i l'aqüicultura va generar uns ingressos de 8 milions d'euros (Font: IRTA, 2013).

A.3. Producció de la indústria alimentària

Pel que fa a la indústria alimentària, l'estructura de les seves vendes s'acompanya a la figura 2, on destaca la producció vinculada al clúster carni-ramader.

¹⁹ El vi i most que informa aquest gràfic es refereix solament al produït per les cooperatives. La major part de la producció de vi i cava queda registrada estadísticament en la indústria alimentària.

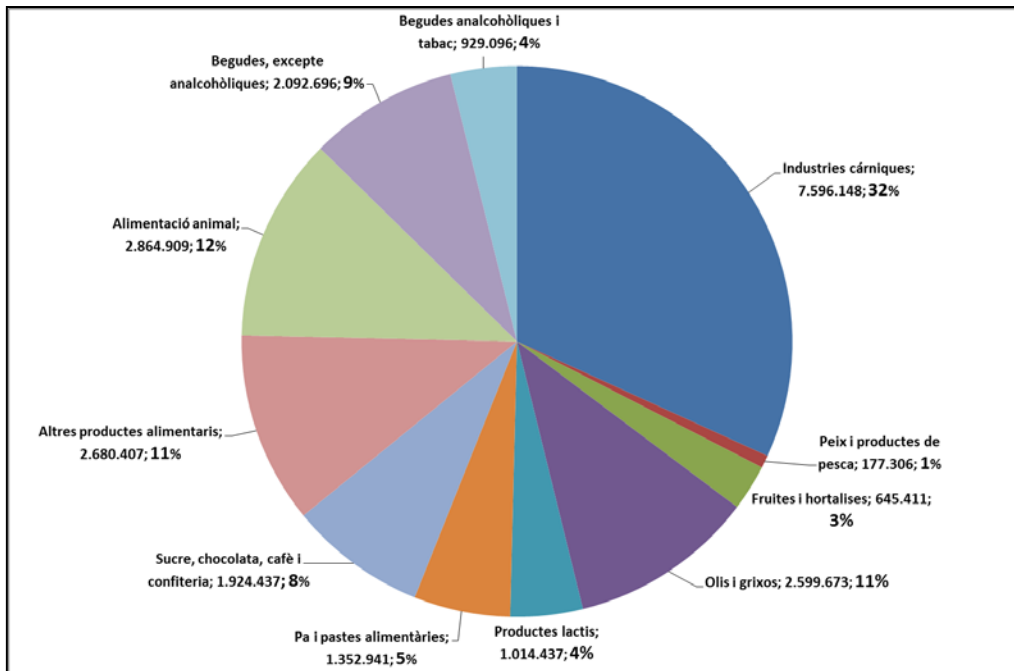

Figura 2. Vendes de la indústria alimentària catalana 2011 (Font DAAM)

A.4. Indicadors de vitalitat econòmica del sector agroalimentari

Tot seguit s'ofereixen algunes dades²⁰ que mostren la importància del sector agroalimentari català:

- 1r sector industrial de Catalunya: En relació amb el total de la indústria catalana representa el 18% del volum de negoci, el 15% del Valor Afegit Brut i el 16,3% de l'ocupació.
- 1a indústria alimentària d'Espanya: 23,50% del volum de vendes.
- El nombre d'empreses agroalimentàries representa el 10,3% del conjunt de la indústria catalana.
- Primer clúster agroalimentari d'Europa, ja que Catalunya és el segon clúster europeu d'indústries agràries (darrere d'Andalusia) i el segon clúster europeu d'indústries alimentàries (darrera de Llombardia)²¹.
- 3r exportador de Catalunya. Exporta, en valor, el 13,70% del total d'exportacions catalanes.
- La taxa de cobertura de comerç exterior el juliol 2013 (període gener-juliol) era del 98,81%. En període anual el 2012 era del 89,81%, amb un increment d'un 37% des que va començar la crisi de preus dels aliments i econòmica després (2007). L'any 1991 el percentatge de cobertura era de 34%.

²⁰ Barcelona Treball (2013) Indústria agroalimentària. Informe sectorial 2013. Ajuntament de Barcelona.

²¹ Observatori de Clústers d'Europa (2012). Stockholm School of Economics (www.clusterobservatory.eu).

- 3a fira alimentària mundial: ALIMENTARIA.
- Existència d'importants multinacionals catalanes de l'agroalimentació, així com d'empreses de menor dimensió però amb prestigi significatiu en el seu segment.
- Seu de grans multinacionals alimentàries globals.
- Cuina catalana reconeguda internacionalment.
- Origen de l'oli més reconegut al món per la seva qualitat.
- Catalunya està relativament especialitzada en relació amb la producció espanyola (vegeu figura 3).

RAMADERS	AGRÍCOLES
Carn de porcí (40,9 %)	Poma (56,9 %)
Carn d'au (25,9 %)	Pera (50,4 %)
Carn de conill (29,6 %)	Nectarina (32,2 %)
	Préssec (26 %)
	Avellana (97,7 %)
	Planta ornamental (34 %)

Figura 3. Pes de Catalunya en relació amb Espanya en els principals productes agrícoles i ramaders. (Font DAAM)

A.5.Participació en el Valor Afegit Brut

S'utilitza el Valor Afegit Brut (VAB) com a indicador proper al PIB prescindint dels impostos sobre els productes. Les dades per al 2008 (darrer any amb dades desagregades) segons l'INE i d'acord amb la Contabilidad Regional de España els sectors d'agricultura i indústria alimentària tenien els valors de VAB que s'acompanyen en la figura 4.

	VAB 2008
Agricultura, ramaderia i pesca	1,42
Indústria de l'alimentació, begudes i tabac	2,19
TOTAL AGROALIMENTARI	3,61

Figura 4. Pes de l'agroalimentari en el VAB total de Catalunya (dades de 2008). Font: INE i Comptabilitat Regional d'Espanya

Per a l'any 2010, el Departament d'Empresa i Ocupació ha quantificat amb dades d'IDESCAT que el sector agroalimentari va representar el 3,5% del PIB amb un Valor Afegit Brut de 7.174 milions d'euros i que tenia 161.113 persones ocupades, que representava el 4,5% de l'ocupació total a Catalunya.

Considerant les fortes interrelacions entre els sectors agrari i de la indústria alimentària, es tracten a continuació ambdós sectors com una sola unitat i es comparen amb la resta de sectors productius ²² excloent la construcció (vegeu figura 5).

	VAB 2008
Sector agroalimentari	3,61
Indústria química	3,17
Metalurgia i fabricació de productes metàl·lics	2,62
Indústria del paper edició i arts gràfiques	1,97
Fabricació de material de transport	1,97
Energia	1,87
Maquinaria i equip mecànic	1,53
Equip elèctric, electrònic i òptic	1,42
Indústria tèxtil i de la confecció, indústria del cuir i del calçat	1,20
Indústria del cautxó i materies plàstiques	0,98
Altres productes minerals no metàl·lics	0,98
Indústries manufactureres diverses	0,77
Aigua	0,43
Indústria de la fusta i el suro	0,22

Figura 5. Pes de l'agroalimentari i altres sectors productius en el VAB total de Catalunya, excloent la construcció (dades de 2008). Font: INE i Comptabilitat Regional d'Espanya

Per tant, el sector agroalimentari és el primer sector del conjunt de sectors productius de Catalunya, exclosa la construcció. En observar el VAB del conjunt de sectors productius hom es pregunta on se situa la resta de sectors i la resposta és clara: en els serveis. El desenvolupament econòmic ha comportat una terciarització de l'economia de tal manera que allò que abans era executat per una mateixa unitat productiva ara es descompon amb múltiples serveis. Tanmateix, són serveis, molts d'ells, que depenen de l'activitat productiva bàsica sense la qual deixen de tenir sentit. En el cas de l'agroalimentació, al ser un sector situat a l'inici de la cadena productiva fins a arribar al consumidor, el conjunt de serveis vinculats és encara més important.

Per apropar-nos al pes del conjunt d'activitats vinculades a l'agroalimentació cal apropar-s'hi des de la demanda. Segons l'estructura de l'IPC de Catalunya (dades INE) els aliments consumits a la llar i a cafeteries i restaurants representen el 30,55 % de tota la despesa. Dit en altres paraules, quasi una tercera part de la nostra economia està basada en l'alimentació (vegeu figura 6).

²² No es considera el sector serveis. Per tant, no s'inclou el turisme.

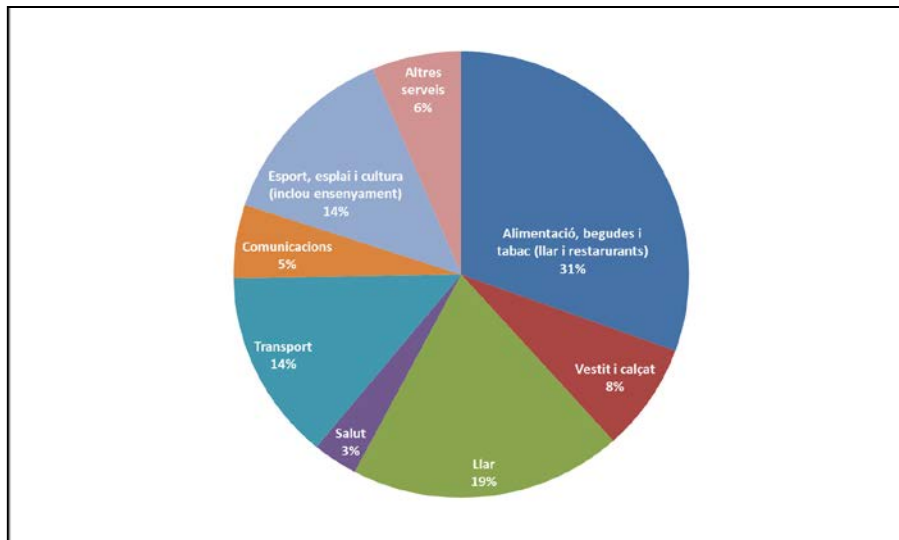

Figura 6. Estructura de la despesa a Catalunya segons IPC 2011 (Font INE)

La indústria alimentària catalana obté prop del 75% dels seus inputs de l'agricultura catalana i espanyola (carn, llet, vi, oli, fruita, etc.). Sense aquesta agricultura, la supervivència de la indústria alimentària catalana seria difícil i lògicament molta de l'oferta local dels productes i serveis vinculats deixarien de tenir demanda.

Sens dubte, teòricament, tots els inputs que formen la cadena de valor poden obtenir-se via importació, però, com és lògic, per importar caldrà produir béns o serveis per valor equivalent a tot allò que hom desitja importar.

A.6.Sector no envellit

Atenent a les dades d'afiliats agraris a la Seguretat Social,²³ les edats mitjanes registrades (2011) són les següents (vegeu figura 7).

Edat afiliats agraris a la seguretat social			
	HOMES	DONES	TOTAL
TOTAL AGRARIS	41,62	45,95	42,57
AUTÒNOMS	47,48	52,70	48,88

Figura 7. Edat afiliats agraris a la Seguretat Social

²³ S'usa l'estadística d'afiliats a la Seguretat Social en contraposició a altres estadístiques com el cens agrari i els ajuts de la PAC. Tant el cens agrari com els ajuts de la PAC comptabilitzen com a agricultor el propietari, però la propietat és el darrer que es cedeix (normalment per herència *post mortem*). Per això, aquestes estadístiques inclouen un percentatge elevat de jubilats que o bé no tenen cap relació amb l'agricultura o la seva contribució no té altre valor que el de *hobby*.

És a dir, s'observen unes edats perfectament equiparables a altres sectors productius. S'assenyalen de forma diferenciada els autònoms mentre que és on se situen majoritàriament els caps de l'explotació, amb una edat mitjana que segurament tampoc s'allunya dels gerents de les pimes catalanes.

El que sí que s'observa també és una clara diferència en la dona, fet que no té altra explicació que la relativa marginació o ocultació del paper de la dona, la qual solament es dóna d'alta a la Seguretat Social en el darrer període de contribució amb la finalitat d'obtenir una pensió de jubilació.

També cal assenyalar l'existència d'un sever procés de reestructuració amb pèrdua d'autònoms (i d'explotacions) juntament amb l'increment dels assalariats i l'ampliació de la dimensió de les explotacions.

A.7.Sector modern i competitiu

El sector agrari català, així com la indústria agroalimentària, utilitzen les tecnologies més avançades (biosensors, maquinària teledirigida per GPS, material vegetal avançat, agricultura de precisió, etc.) Com a resultat, avui l'agroalimentació catalana és un sector clarament competitiu capaç d'aportar el 13,70 % de les exportacions catalanes. Això obstant, tal com s'ha esmentat coexisteixen explotacions agràries i petites indústries que encara han de donar passes importants vers la seva homologació en competitivitat.

A.8.Sector que crea ocupació

Des de l'any 2000 fins al 2012, malgrat la crisi, contràriament a la resta de sectors, s'ha incrementat un 3% el nombre d'afiliats agraris a la Seguretat Social.

El món rural recupera població

Des dels anys 50 fins als anys 80 hi va haver un gran èxode rural a causa de la mecanització del camp. Tanmateix, a partir dels anys 80 aquest fenomen s'estabilitza i s'inicia la recuperació als anys 90. En concret, des de l'any 2000 fins al 2012 les comarques rurals han tingut un 18,44% de creixement de la població, dada molt propera al conjunt de Catalunya amb un increment del 19,36%. Aquest procés s'ha estabilitzat els darrers dos anys com a resposta a la greu crisi econòmica general.

Comarques rurals al davant de la renda familiar

Al si d'una gran diversitat hi ha comarques rurals o urbanes amb major o menor renda familiar disponible però no es pot pas dividir Catalunya sota l'esquema: rural=pobre, urbà=ric.

Per exemple, les tres primeres comarques amb major renda familiar disponible són: (dades 2009) Vall d'Aran, Pallars Jussà i Ripollès mentre que les tres amb menys renda familiar disponible són: Anoia, Baix Llobregat i Vallès Oriental.

A.9. Un sector que a Catalunya rep poques ajudes comparat amb d'altres països

Tot i que Catalunya representa el 19% de la producció agrícola de tot l'Estat espanyol, només rep el 6% de les ajudes europees. Segons dades de 2011 de COAG (Coordinadora de Organizaciones de Agricultores y Ganaderos) la mitjana de subvencions per agricultor espanyol ascendeix a 5.600 euros/any. A França, supera els 20.000 euros; a Alemanya, els 15.600 i al Regne Unit ronda els 18.000 euros.

La renda d'un pagès català prové en un 12,04% dels ajuts directes de la UE. Aquest percentatge és del 23,66% en el cas d'un pagès espanyol i d'un 32,15% en el cas d'un pagès alemany (dades del DAAP).

Annex 2. Principals tipus d'agricultura a Catalunya

L'agricultura catalana es pot segmentar en tres realitats ben diferenciades²⁴:

-Agricultura competitiva: És una agricultura que no compta amb limitacions naturals importants, disposa d'una escala o dimensió suficient i d'una tecnologia adequada; és a dir, una agricultura amb capacitat per competir. Teòricament el prototip d'aquesta agricultura seria aquella que es desenvolupa en terres planes i pluviometria adequada. No obstant això, diverses estratègies permeten -en alguns casos- als territoris amb limitacions naturals sortir de l'escenari de dificultat i incorporar-se a l'agricultura potencialment competitiva. Exemples d'aquestes estratègies són el regadiu, que permet superar la limitació de l'aridesa, i la ramaderia intensiva, que requereix uns volums d'aigua molt limitats i s'adapta bé a territoris orogràficament complexos.

-Agricultura en dificultat: Hi ha una altra agricultura, igualment necessària per raons d'equilibri territorial, de defensa de l'entorn natural i per raons mediambientals i paisatgístiques, a més de productives, on els condicionants naturals (aridesa, sòls inadequats, orografia, etc.) li impedeixen equiparar els seus rendiments als valors mitjans del mercat. Aquesta agricultura requerirà estratègies pròpies per poder sostenir una activitat rendible. Es tracta d'estratègies que s'han de basar en produccions de més valor afegit via qualitat, tal com la producció agrària ecològica, a través de circuits curts de distribució, tal com els mercats de proximitat i, en general, buscant sinergies fora del marc estricte de la producció agrària (agro i ecoturisme, etc.).

-Agricultura periurbana: Independentment dels condicionants naturals, la proximitat a una àrea urbana genera disfuncions importants a l'agricultura²⁵. Des del punt de vista territorial, la proximitat urbana influeix decisivament en les expectatives urbanes sobre el sòl i per això afegeix costos d'oportunitat per sostenir l'activitat agrícola. La presència de múltiples infraestructures i vies de comunicació accentuen el seu caràcter marginal i fractura les parcel·les. Al seu torn està sotmesa a la intrusió freqüent d'altres activitats alienes a la producció agrícola i la seva proximitat urbana la fa més propensa a sofrir robatoris i vandalisme.

²⁴ REGUANT, F. (2011) *Entendre l'agricultura. Una eina imprescindible per sortir de l'embolic del segle XXI*. Pagès editors. Lleida.

²⁵ MONTASELL, J. et al. (2012) *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. Fundació Agroterritori. Girona

Freqüentment l'agricultura periurbana ocupa sòls especialment fèrtils donat el fet històric que els assentaments urbans s'havien situat generalment prop de les terres millors en termes agrícoles. Tot i així, a Catalunya l'agricultura periurbana manté una interessant vitalitat amb produccions d'alt valor afegit d'horta i planta ornamental. A tall d'exemple, el Maresme és la segona comarca catalana amb més ocupats agraris i amb més valor afegit agrari.